

Halide Edip Adıvar'ın İlk Roman Teşebbüsü: *Çingene Kızı**

Halide Edip Adıvar's First Novel Attempt: Çingene Kızı

İmren Gece Özbey¹

¹Bu çalışma, Aralık 2014'te İstanbul Şehir Üniversitesi'nde düzenlenen "Türkiye'de Kadın Yazarlığın Tarihi III: Halide Edip Adıvar" başlıklı sempozyumda bildiri olarak sunulmuştur. Aradan geçen süre zarfında sempozyum bildiri kitabı yayınlanmadığından çalışmanın burada gözden geçirilip düzenlenerek yayınlanması kararı alınmıştır.

¹Ar. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul - Türkiye

Sorumlu yazar/Corresponding author:

İmren Gece Özbey,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul - Türkiye
E-mail: imrengece@gmail.com

Gelis tarihi / Date of receipt: 20.11.2017

Kabul tarihi/Date of acceptance: 29.11.2017

Atıf/Citation:

Gece Özbey, İmren. "Halide Edip Adıvar'ın İlk Roman Teşebbüsü: Çingene Kızı." *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 57, Sayı: 57, 2017, s. 107-132. 10.26561/iutded.369171

Öz

Çingene Kızı, Halide Edip Adıvar'ın henüz 1899'da henüz lise öğrencisiyken "Halide" imzasıyla Hanımlara Mahsus Gazete'de tefrika olarak kaleme aldığı fakat yarım bıraktığı ilk telif eseridir. Bu eserin tüm yönleriyle ortaya konması ve Halide Edip'e aidiyetinin kesinleştirilmesi Halide Edip'in biyografisinin tamamlanması sürecinde önemli bir yere sahiptir. Nitekim söz konusu roman denemesi Halide Edip Adıvar'ın edebiyat dünyasına girişi, ilk etkilenmeleri ve daha sonra yazacağı romanlardaki karakter yaratımları ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bu çalışmada öncelikle *Çingene Kızı*'nın Halide Edip'in biyografisinde nerede durduğu belirlenmeye ve ortaya konmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte Halide Edip'in romanı kaleme alırken önemli ölçüde etkilenme yaşadığı Ahmet Mithat Efendi'nin *Çingene* romanı ile *Çingene Kızı* arasındaki münasebetler belirlenerek romanın yazılış süreci ve amacı irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip Adıvar, *Çingene Kızı*, biyografi, Ahmet Mithat Efendi, *Çingene*

ABSTRACT

Çingene Kızı was the first novel written by Halide Edip Adıvar and was published in 1899 in the Hanımlara Mahsus Gazete under the name of "Halide" while she was still a high school student. Determining the various aspects of the novel and that it in fact was composed by Halide Edip play an important role in the process of completing the author's biography. In fact, the novel provides important clues about Halide Edip Adıvar's entry into the literary world, her initial influences, and character building in her later novels. This article aims to determine the position of *Çingene Kızı* in Halide Edip's biography. It also examines, the relationship between *Çingene Kızı* and Ahmet Mithat Efendi's novel, *Çingene*, which had a significant impact on Halide Edip's novel. Further, the process and purpose of writing *Çingene Kızı* is discussed.

Keywords: Halide Edip Adıvar, *Çingene Kızı*, biography, Ahmet Mithat Efendi, *Çingene*

EXTENDED ABSTRACT

Halide Edip Adivar is one of the most prolific writers in our literary history. She entered the literary world at a young age, thanks to the good education she received at home from private instructors during her childhood. Her first effort was a translation of John Abbot's book *The Mother in the Home* for which she was awarded a medal by Sultan Abdülhamit. Ahmet Mithat Efendi and Mahmut Esad, two great writers of the period, lauded her in their articles.

In 1899, around 2 years after the translation was published, she published an unfinished novel titled *Çingene Kızı* in the *Hanımlara Mahsus Gazete*. *Çingene Kızı* was Halide Edip Adivar's first novel under the name "Halide," written while she was still a high school student. To the best of our knowledge, this novel has not been mentioned in literary histories and in the various Halide Edip Adivar biographies written to date. Only two articles refer to *Çingene Kızı*: one is Fethi Erden's article about the lesser known facts unknown sides and memoirs of Halide Edip Adivar (1964). In this article, Erden says that he asked Adivar about her first novel and she answered it to be *Çingene Kız*, but Erden's knowledge of the novel is incomplete and incoherent. The other article about the novel is Serdar Soydan's essay titled "Is the *Çingene Kızı* the Unknown First Work of Halide Edip Adivar?" published in *Notos*. Soydan wrote that this novel, which he noticed while looking through the newspapers, may have been written by Halide Edip.

The novel consists of five chapters: Little Gypsy, Request, Success, Rifki's Offer, and New Chamber of Gypsy. It describes a wealthy young girl named Güzide buying a gypsy child from her mendicant mother and taking the child to the house where Güzide lives with her aunt and cousin. Güzide wants to discover whether she can educate the gypsy child; everyone in the house finds the girl strange, but nobody can oppose Güzide's wishes. Güzide asks her cousin Rifki to help persuade her aunt to keep the child, and Rifki convinces his mother, thinking that they will have fun. The gypsy child is allowed to live in the house, but the novel ends before the child's education begins.

Before *Çingene Kızı*, there were two novels written about gypsies in our literature, one of which is translated and the other is copyrighted. The first novel is the 15th part of *Letaif-i Rivayat*, published in 1886, and titled *Çingene*. The second work is a two-volume translation of *Çingene Kızı* in 1889 by Xavier De Montepin, the most-translated author of the 19th century. After this novel by Halide Edip, although some authors, especially Ahmet Rasim, wrote various texts about gypsies, we could not find a literary work that featured gypsies as main characters until *Çingeneler* by Selahattin Enis (1924).

Furthermore, we could not determine the effect of Montepin's novel on Edip's work. However, Ahmet Mithat's novel, *Çingene*, is noteworthy as it contains the main idea for her novel. This study examines the relationship between these two novels and discusses the writer's process of writing the novel and leaving it unfinished.

GİRİŞ

Edebiyat tarihimizin en velût yazarlarından biri olan Halide Edip Adivar, aralıklı olarak Üsküdar Amerikan Koleji'nde gördüğü eğitimin yanı sıra çok küçük yaşından itibaren evde birçoğu yabancı olan özel hocalardan aldığı derslerin de etkisiyle toplumu ilgilendiren meseleler üzerinde düşünmeye çok erken yaşta başlamıştır. Kendisi de bu durumu anılarında “edebî mevzularda, hatta fikrî bakımdan arkadaşlarıma hocalık edebilecek bir dereceye evdeki hususi hocalar sayesinde erişmiştim.” sözleriyle ifade eder.¹

Halide Edip'in matbuat hayatına çok erken yaşta girmesi de bir bakıma evde özel hocalardan aldığı eğitim sayesinde olur. Henüz 15 yaşında aldığı İngilizce dersleri sırasında John Abbot'un *The Mother in The Home* adlı kitabından yaptığı çeviriler *Mâder* adıyla 1897'de basılır ve Halide Hanım bu eser sayesinde Sultan Abdülhamit tarafından şefkat nişanı ile ödüllendirilir. Esasen Halide Edip'in edebiyat dünyasına girişine kendi çabasından ziyade, İngilizce dersleri sırasında çevrilen parçaların aile dostları, dönemin ünlü hukukçusu Mahmut Esad Efendi'nin beğenisini kazanması ve Mahmut Esad'ın eseri tashih ederek Edip Bey'e basılmasını teklif etmesi vesile olur. Mahmut Esad'ın *Hanımlara Mahsus Gazete*'de eserle ve yazarıyla alakalı takdir dolu bir yazısı yayımlanır.²

Ahmet Mithat da *Tercüman-ı Hakikat*'e eseri ve muharriresini tanıtan “Muharrerât-ı Osmâniyye'ye Bir Lâhika” adlı bir yazı kaleme alır. Ahmet Mithat Efendi, Sultan Abdülhamid'in en önemli hizmetlerinden birinin kadınların eğitimine verdiği destek olduğunu söyleyerek başladığı yazıda “Mehmet Edip beyin kızı Halide Hanım işte en yeni yetişen hanımefendilerdendir. (...) Lisanı maderzâdemizi pek mükemmel bir suretle tâlim ve tahsilden ve İngiliz lisanını dâhi kemal-i fesahatle tekellümden maâda lisan-ı mezkûr ile yazılan âsâr-ı nafiyâi lisanımıza mükemmelen nakledecek derecelerde tahsil etmişlerdir” sözleriyle Halide Hanım'ı tanıtır. Aynı yazı birkaç gün sonra *Hanımlara Mahsus Gazete*'de de yayımlanır.³ Halide Hanım'ın en yeni yetişen hanımefendilerden olduğunu ifade eden ve mükemmel derecede tahsilini öven Ahmet Mithat, onun İngilizceyi bu derece geliştirmesine ve bu çeviriyi yapmasına vesile olan İngiliz mürebbiyenin Edip Bey'in konağına gelişi hikâyesini de okuyucularıyla paylaşır. Bu bilgi Ahmet Mithat'ın Mehmet Edip Bey'in hanesine dair birinci elden malumat sahibi olacak kadar bu aileyle yakın münasebetleri olabileceğine işaret etmesi açısından ileride bahsedeceğimiz üzere bizim için önem arz eder.

1 Halide Edip Adivar, *Mor Salkımlı Ev*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1963, s.110

2 Mahmut Esad. “Kerime-i Maneviyemiz Kıymetli Halide Hanımefendiye”, *Hanımlara Mahsus Gazete*, S. 134 İstanbul, 1313, s.5

3 Ahmet Mithat Efendi. “Muharrerât-ı Osmâniyye'ye Bir Lâhika”. *Hanımlara Mahsus Gazete*, S.134, İstanbul, 1313, s.5

ÇİNGENE KIZI

Mâder çevirisinin basılmasından yaklaşık iki yıl sonra, yani 1899 yılında *Hanımlara Mahsus Gazete*'de "Halide" imzasıyla *Çingene Kızı* adlı bir roman tefrikası yayınlanmaya başlanır. Eser 5 Ekim 1899-26 Temmuz 1900 tarihleri arasında 231/29-271/69. sayılar arasında 20 bölüm halinde tefrika edilmiş⁴, ancak devamı gelmemiştir. Yarım kalan bu roman Halide Edip'in *Mâder*'den sonraki ilk edebî hamlesi ve ilk telif eseridir.

Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla bu roman edebiyat tarihlerinde ve bugüne kadar kaleme alınmış çeşitli Halide Edip biyografilerinde söz konusu edilmemiştir. Eserden yalnızca Dr. Fethi Erden "Halide Edib Hanım'ın Bilinmeyen veya Az Bilinen Tarafları ve Türk Ocağı ile İlgili Hatıraları" adlı yazısında bahseder.⁵ Erden, Halide Edip'ten "on üç yaşında iken kalemi eline alan ve ilk yazı denemesi (*Çingene Kızı*) eseri ile yazı başlayan" cümleleriyle bahseder, ancak bu ifadede eserin on üç yaşında kaleme alındığını söylerken yazısının sonuna eklediği "Halide Edip Adivar'ın Eserleri" listesinde eserin tarihini 1896 olarak belirtir.⁶ Erden'in söz konusu yazıya koyduğu dipnottan tefrikayı görmediği anlaşılmaktadır:

"Halide Hanım'a ilk eserinin hangisi olduğunu sorduğum bir gün bana (*Çingene Kızı*) olduğunu bildirmişti. Fakat bu eserin neşredilip neşredilmediği hakkında fazla tafsilat isteyemediğim için notlarımda bu hususu tedvir edici mahiyette, başka bir kayde tesadüf edemedim. *Çingene Kızı* hakkında bilgisi olana da rastlayamadım."⁷

Erden'in yapmış olduğu yanlış tarihlendirmenin nedeni Halide Edip'in çok küçük yaşta kaleme aldığı eseri kaç yaşlarında yazdığını karıştırmış olması olabilir. Nitekim Halide Edip, bu ilk yazı denemesinden hatıralarında da bahsetmez.

Son yıllarda Halide Edip Adivar hakkında kapsamlı bir çalışmaya imza atan İpek Çalışlar'ın *Halide Edib, Biyografisine Sığmayan Kadın*⁸ adlı eserinde ise *Çingene Kızı*'ndan bir dipnotta bahsedilmektedir. Çalışlar söz konusu dipnotta Halide Edip'in ilk yazı meselesinin karışık olduğunu söyleyerek Erden'in yazısıyla beraber Serdar Soydan imzasıyla 2009'da *Notos*'ta yayınlanmış olan "*Çingene Kızı* Halide Edip Adivar'ın Bilinmeyen İlk Eseri mi?" adlı yazıdan bahsetmekle kifayet eder.⁹

Serdar Soydan, "*Çingene Kızı* Halide Edip Adivar'ın Bilinmeyen İlk Eseri mi?" adlı yazısında

4 *Hanımlara Mahsus Gazete*'de tefrikanın yayınlandığı sayılar sırasıyla şöyledir: 231/29, 232/30, 233/31, 235/33, 237/35, 238/36, 241/39, 243/41, 245/43, 246/44, 247/45, 249/47, 250/48, 251/49, 252/50, 256/54, 257/55, 265/63, 267/65, 271/69

5 Fethi Erden, "Halide Edib Hanım'ın Bilinmeyen veya Az Bilinen Tarafları ve Türk Ocağı ile İlgili Hatıraları", *Türk Yurdu*, S. 305-306, Cilt.3, 1964, s.17.

6 Fethi Erden Halide Edip Adivar'ın doğum tarihini 1884 olarak işaret eder. Bundan yola çıkarak Erden'in eserle ilgili malumatında bir tutarsızlık olduğunu söyleyebiliriz.

7 Fethi Erden, a.g.e., s.40

8 İpek Çalışlar, *Halide Edib, Biyografisine Sığmayan Kadın*, Everest Yayınları, İstanbul, 2010, s. 55

9 Serdar Soydan, "*Çingene Kızı* Halide Edip Adivar'ın Bilinmeyen İlk Eseri mi?", *Notos Öykü*, S.14 İstanbul, (Şubat-Mart 2009), s.101-105

Hanımlara Mahsus Gazete'yi tararken rastladığı Halide imzalı tefrikanın Halide Edip'in ilk telif eseri olduğu ihtimali üzerinde durur ve bu çıkarımı bazı argümanlarla destekler.

Ancak Soydan, “*Çingene Kızı* Halide Edip Adivar'ın Bilinmeyen İlk Eseri mi?” başlıklı yazıyı kaleme alırken Fethi Erden'in söz konusu yazısını ve *Hanımlara Mahsus Gazete*'de tefrikanın başladığı sayıda yer alan duyuruyu gözden kaçırmış olmalıdır:

“Gazetemiz bu nüshamıza ceyb-i hümâyûn-ı mülûkâne katib-i sânisî saadetli Edib Beyefendi hazretlerinin kerime-i iffet-vesîmeleri ismetli (Halide) Hanımefendi hazretlerinin mahsûl-i came-i irfanları olan bir romanı tefrika etmekle şeref-yâb oluyor.”¹⁰ sözleriyle başlayan bu takdim, romanın Halide Edip'e ait olduğunu açık bir şekilde ortaya koyar. Üstelik Soydan'ın yaptığı çıkarımların birçoğu isabetli olsa da bunların arasında bazı hatalar da göze çarpar. Örneğin Soydan, romanın Üsküdar'da geçmesiyle Halide Edip'in o muhitte yaşayışı arasında bir bağlantı kurar. Oysa romanın yalnızca ilk sahnesi Üsküdar'da geçmektedir, romanda asıl mekân Kadıköy'deki bir köşktür.

Roman; Küçük Çingene, Rica, Muvaffakiyet, Rıfkı'nın Teklifi, Çingenenin Yeni Odası adlı beş bölümden oluşur ve Güzide adlı zengin bir genç kızın bir çingene çocuğunu dilenci annesinden satın alarak halası ve halazadesi ile birlikte yaşadığı köşke getirmesiyle başlar. Güzide adlı genç kız bu çingeneyi eğitimi terbiye edip edemeyeceğini tecrübe etmek istemiştir. Köşkteki herkes çingeneyi yadırgar, ancak kimse Güzide'ye karşı çıkamaz. Güzide, yatalak olan Zehra halasını çingenenin kalması yönünde ikna etmesi için halazadesi Rıfkı'dan yardım ister, Rıfkı ise bu vesileyle eğleneceklerini düşünerek annesini ikna eder. Çingene eve yerleştirilir, ancak çocuğun eğitimi başlamadan roman noktalanır.

Çingene Kızı'ndan önce edebiyatımızda Çingeneler etrafında ortaya konmuş biri tercüme, diğeri telif iki eser bulunmaktadır. Bunlardan ilki bilindiği üzere *Letâif-i Rivayat*'ın 1886'da yayınlanan 15. cüz'ü olan *Çingene*'dir.¹¹ Diğeri ise 19. yüzyılda Osmanlı'da eserleri en çok tercüme edilen yazar olan Xavier De Montépin'in *Çingene Kızı*¹² adlı eserinin 1889'da K.S. ve Ali Rıza imzalarıyla yapılmış olan iki ciltlik tercümesidir. Halide Edip'in bu roman denemesinden sonra ise her ne kadar Ahmet Rasim başta olmak üzere bazı yazarların çingeneler etrafında yazdıkları çeşitli yazılar bulunsu da Selahattin Enis'in 1924'te yayınlanan “Çingeneler” adlı hikâyesine kadar Çingeneleri konu edinen bir edebi eser tespit edemedik.

Montepin'in 1889'da tercüme edilen *Çingene Kızı*¹³ adlı aşk romanının Halide Edip'in eseri üzerinde bir etkisini tespit edemedik. Ancak Ahmet Mithat'ın eseri doğrudan doğruya Halide Edip'in romanının temel noktasını oluşturması bakımından dikkat çekicidir.

Hatırlatalım, Ahmet Mithat'ın *Çingene* adlı romanı, Şems Hikmet adlı bir gencin bir

10 [Duyuru], *Hanımlara Mahsus Gazete*, S. 231/29, s.5

11 Ahmet Mithat Efendi, *Çingene*, Sel Yayınları, İstanbul, 2009.

12 Xavier De Montépin, *Çingene Kızı*, Çev: K.S ve Ali Rıza, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul, 1889.

13 Eserin Cumhuriyet'ten sonra yapılan Latin harfli çevirisindeki adı *Çingene Kızı* ve *Aşk*'dir.

çingene kızına âşık oluşunu ve onunla evlenebilme ümidiyle kızı terbiye etme ve kendisine ve ailesine münasip bir eş haline getirme çabalarını konu edinir. Ancak gizli bir şekilde kızı mükemmel bir eğitimden geçirten Şems Hikmet, *Çingene Kızı* Ziba'yla evlenme konusunda annesi, kız kardeşi ve eniştesi Rakım'ı ikna edemeyince intihar ederek ölür.

Ahmet Mithat'ın *Çingene'si* ile Halide Edip Adivar'ın *Çingene Kızı* arasında göz ardı edilemeyecek etkilenmeler vardır. Örneklendirecek olursak:

Çingene'de Şems Hikmet ile akıl hocası Selimcan ya da eniştesi Rakım arasında yer yer çingenelerle alakalı uzun tartışmalar yer alır. Selimcan ve Şems Hikmet arasındaki tartışmada çingenelerin kökeninin Hindistan'dan geldiği belirtilir.¹⁴ *Çingene Kızı'nda* da Rıfki ile Güzide arasındaki bir tartışmada Rıfki'nin:

- "Adam bırak sen de şu milliyeti belirsiz adamları!" cümlesi üzerine Güzide:

- "Yanıyorsun, onların milliyeti çoktan tahakkuk etti, Hindistan'dan hicret eden bir kabile olduğunu herkes biliyor. İstersen tarihçelerini yaparak sana vereyim."

diye karşılık verir.¹⁵

Yine iki romanda da çingenelere atfedilen olumsuz özellikler fazlasıyla benzerlik gösterir. Bunlardan bazıları kadınlarının iffetsizliği, kavgacı olmaları, hırsızlık etmeleridir. İki romanda da para için yakınlarını satan çingenelere rastlanır. Şems Hikmet Ziba'yı abisinden, Güzide Zeynep'i annesinden satın alır. Ziba'nın abisi kızın sırtından para kazanma gayesindeyken Zeynep'in annesi kızın kaçıp kendisine döneceğini düşünmektedir.

Ahmet Mithat'ın romanında Halide Edip'in üzerinde etkisi olduğunu düşündüğümüz asıl kısım Selimcan ve Şems Hikmet'in çingenelerin eğitilmesi meselesini tartıştıkları kısımdır. Şems Hikmet Çingenelerin bunca geri kalmışlığından toplum olarak sorumlu olduklarını düşünmektedir:

"Biçare çingeneler bu aşağılık halde kaldıkları için kendileri değil, biz sorumlu tutulmalıyız. Bunca senedir başkentimiz içinde ve etrafında binlerce nüfus çöl yabanisi gibi yaşıyor. Bunların gereği gibi İslamiyet çerçevesinde terbiye etmeli değil miydik?"¹⁶

Bu ifadelerin devamında yer alan şu diyalog ise adeta Halide Edip'in romanının yazılma sebebi gibidir:

"-Pekala bir çingene çocuğunu alsak, İslami terbiye ile terbiye eylesek sırf aslı kiptizâde olduğu için o çocuğun yine hor görülmesi şart mıdır?"

- Din hukukunca böyle bir şey gerekmez. Hatta çocuk değil velev ki büyük olsun. İmanı cidden kabul etmiş ise sizin bizim gibi halis Müslümandır."¹⁷

14 Ahmet Mithat Efendi, a.g.e., 27

15 Halide, a.g.e., S. 241/39, s.4

16 Ahmet Mithat Efendi, a.g.e., s. 31

17 Ahmet Mithat Efendi, a.g.e., s. 31

Bu diyalogların akabinde konunun çocuk eğitime gelmesi üzerine Selimcan'ın "... ciddi bir teşebbüs edilse büyüklerine eğitim etki etmese de küçüklerine mutlaka etki eder inancındayım. Meşhur atasözüdür ki kocadığı, kurduğu zaman eğilmek şanından olmayan ağaç taze iken istenildiği şekilde eğilir derler."¹⁸ sözleri ve "terbiyenin insan üzerinde pek büyük tesiri olduğundan konu açarak şu asırda pedagoji yani çocuk eğitiminin başlı başına bir ilim, tek başına bir sanat biçimi aldığı ve özellikle Almanya'da buna pek fazla önem verildiği hakkında inceden inceye açıklamalara giriş[mesi]"¹⁹ bir çingene çocuğun eğitilmesi fikrini zirveye ulaştırır.

Ahmet Mithat'ın romanında Ziba meselesi vasıtasıyla çingenelerin eğitilmesi meselesiyle alakalı olarak yapılan bu tartışma bir tarafıyla Halide Edip'in romanında hayat bulmuştur diyebiliriz. Genç Halide'nin Ahmet Mithat'ın romanındaki bu argümanları romanı için temel aldığı söylemek pekâlâ mümkündür. Nitekim Güzide, Rıfkı'ya Zeynep'i "terbiye edip adam etmek için" aldığı söyleyecek, onun eğitilmesine çok önem verdiğini vurgulayacaktır. Bir çingene çocuğunu eğitme fikrinin Güzide'de nereden hâsıl olduğuna dair romanın başında bir açıklamaya girilmez, genç kızın çingene çocuğunu satın almasına uşağı kovulma korkusuyla ses çıkaramaz, ne de olsa Güzide'nin "fevkalade hallerine"²⁰ alışmıştır. Görüldüğü üzere böylesine ciddi ve hayati bir hamle yalnızca kızın fevkalade hallerinin fazlaca olmasıyla açıklanmıştır.

Romanı üslup açısından incelediğimizde de Ahmet Mithat'ın onun üzerindeki tesiri hemen fark edilir. Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında sıkça rastladığımız okurla sohbet eden, karakterleri tanıtan, olaylara müdahale ve yorumlarda bulunan meddah-anlatıcı tarzından Halide Edip'in henüz genç yaşta ve yazı tecrübesinden uzak olması sebebiyle etkilendiğini söylemek mümkündür:

"Henüz tanımakta olduğumuz genç kadın arabadan küçük arkadaşıyla indi."²¹

"Zehra Hanım kapısını Hristiyan, Yahudi, çingene her millet fukarasına açtığı halde şu yolda beyan-ı fikir etmesi muvafık mı değil mi bilemeyiz."²²

"Bu ana kadar pek ciddi bir şey yapmayarak hayatın hafif kısmını düşünen bu adam acaba ileride hayatla kavga edecek felakete demir bir kalple mukabele edecek mi idi. Kim bilir her halde onu zaman gösterir."²³

"Haydi bir çift parlak kara gözün dikkatle teftiş ettiği bu yeni şahsı biz de tetkik edelim."²⁴

18 Ahmet Mithat Efendi, a.g.e., s. 32

19 Ahmet Mithat Efendi, a.g.e., s. 33

20 Halide, a.g.e, S. 233/31, s.5

21 Halide, a.g.e, S. 235/33, s.4

22 Halide, a.g.e, S. 247/45, s.4

23 Halide, a.g.e, S. 247/45, s.4

24 Halide, a.g.e, S. 233/31, s.5

Elbette o yaştaki bir yazarın ilk eserinde bazı etkilenmelerin bulunmasından daha doğal bir şey olamaz. Ancak bu eser, tabii olarak zayıf yanları bulunsa da Halide Edip'in sonraki eserlerine dair ilk izleri taşıması bakımından da dikkat çekicidir.

Romanın henüz başında Çingene çocuğunun iç dünyası ilgili ifadeler yazarın sonraki eserlerinde izlenebilen, "insan" üzerine dikkatlerinin ilk örneğidir:

"Çocuk ancak bir maymundaki görülebilen bir çeviklikle sıçradı. Topallayarak kendine doğru gelene ilerledi. Ellerini açıp yüzüne şâyan-ı merhamet bir kıyafet verdi. Yan gözüyle de hâsıl ettiği tesiri anlamak için hanımın yüzüne bakıyordu. Pek de memnun olmuş olmalı ki pis esmer çehresi, zorla getirilen bir elemle tabii bir çingene hiddeti arasında dövüş ediyordu. Birkaç lokma ekmek için vechini iyi bir oyuncu gibi değiştirmeye mecbur olan bu sefil çocuk beş altı yaşında bile umumi budalaların para vermeleri için nasıl hareket etmek lazım geleceğini biliyordu. (...) Çingene kendine mahsus ednî ferasetiyle bu yeni zengin hanıma tasdik ettirmek için ne yapmak lazım geleceğini bilmediğini anladı. (...) Biçare çocuk bu tecrübesinin pek yeni olduğunu biliyordu. Çünkü şimdiye kadar tesadüf ettiği adamların kimisi tahkirle itmiş, kimisi de kendinin bile istihza ettiği bir belâhette çingenenin evzâna inanarak para vermiş, fazla olarak bir de bu küçük dilencinin ezberlediği duaları yahut fezâilleri hakkında okuduğu uydurma ilahiyi dinlemek gibi bir budalalık yapmış idi. Bazen feryatlarının kımıldatmadığı bir genç kadının gülerek 'maşallah güzel²⁵ gözleriniz var' gibi şeytanca söylediği kelimelerle teveccühünü kazanabilmiş idi. (...) İşte nazar-i ehemmiyetten dûr tuttuğumuz bu ufak dilenci tab'-ı beşerin zayıf noktalarını pek iyi biliyordu. (...) O kendi küçük beyninden çıkan hadîslerin koca adamları aldattığını gördükçe ne kadar mağrur olur idi. Bu küçük, büyüdüğü vakit sade dil hatta akıllı adamları bile kendi zekâsının açtığı kapana tutturdukça mahzuz olmak gibi çingenevârî bir huyu ile iftihar edecekti."²⁶

Romanda göze çarpan diğer bir husus ise Güzide karakterinin yaratımıdır. Güzide, Halide Edip'in sonraki romanlarında da sıkça karşımıza çıkan ve *Yeni Turan* romanındaki Kaya karakteriyle zirveye ulaşan "güçlü, maskülen" kadın kişinin adeta prototipidir.

"Siyah peçeyi kaldırmış intizamlı kaşları alınının bir kısmını örtmüştü idi. Diğer kısmı yüzünün öteki parçalarından daha beyaz daha parlak idi. Derin yeşil gözlerini uzun kirpikleri nîm örttüğü vakit baygın ve güzel olabiliyor idi. Fakat bu hanımın gözleri daima açık, daima bir yere ma'sûf olduğundan ihtimal pek çok adamlar bir kadının gözlerinde mevcut olması lazım gelen o yumuşaklık yerine bu vakar ve ciddiyetin kâim olmasına itiraz ederler. Burnu mükemmel ağız da büyücek idi. Fakat kırmızı iri dudaklarının boğuntuları sahibinin hiddetlendiği vakit istihzaya yakın mütekebbirâne bir açlıkla şişmesi herkes için değilse de bazıları için pek yaman bir güzellik demektir. Kıvrıkçana solgun fakat dolgun yanaklarındaki metanet pek azim kavi sahibi bir kadın olduğunu imâ ediyordu."²⁷

25 Halide, a.g.e, S. 231/29, s.5

26 Halide, a.g.e, S. 232/30, s.5

27 Halide, a.g.e, S. 233/31, s.5

Kalın kuvvetli kolları, kestane rengi, başının tepesinde sıkıca bağlanmış saçları, bir “sfenksten daha durgun, daha celaletli”²⁸ çehresi; “büyük, mukavemet-süz, yeşil”²⁹ gözleriyle Güzide, o dönem romanlarında eşine az rastlanan bir kadın portresiyle karşı karşıya olduğumuzun habercisidir. Güzide ismi de bu bağlamda oldukça anlamlıdır. Güzide çevresindeki insanlara da oldukça hâkimdir. Uşağı genç kadının “hakimane bir el kaldırması[yla]”³⁰ onu kovacağından korkar; anlatıcıya göre bu harikulade mahlûk herkeste derin bir hürmet uyandırmaktadır.

Güzide aynı zamanda eğitilmiş, okur-yazar, münevver bir kadın olarak karakterize edilir. Köşkte kendisine ayrılan kısımda büyük bir kütüphanesi bulunur, akşamları buraya çekilip yazı yazar. “Neftî kadifelerle döşenmiş bu karanlık odanın duvarları kitap denilen o cazibeli maddelerle dolu”dur.³¹

Halazadesi Rıfki ise Güzide’nin aksine oldukça feminen bir karakterdir. Rıfki’nin konaktaki dairesi “bir kadın dairesi gibi muattar, açık renk kumaşlarla döşenmiş bir daire”dir:

“Bu daire bir sigara odası, bir yatak, bir tuvalet, bir de yazı odasına benzer diğer bir odadan ibaret idi. Yatak odasıyla tuvalet odasına bu sofaya kapısı açılan koridor vasıtasıyla gidilir. Diğer odalar bu sofa üzerinde olup kapıları da açık idi. Sigara odasında kalın bir ses, “Çeşm-i mahmurun sebeptir nâle ü feryâdîma” diye mırıldanıyordu. Genç kız kapıdan içeri baktı. Yeğeni kadın olmalı idi. Beyaz pantolona siyah kadife ceket giymiş idi. Eklemli omuzlarına dökülen altın rengindeki bukleleri, uzun sarı bıyıkları, latif mavi gözleri pek cazibeli idi.”³²

“Daima rahata, kolaylığa alışan (...) bu ana kadar pek ciddi bir şey yapmayarak hayatın hafif kısmını düşünen”³³ Rıfki’nin kadınsılığı, eserin Rıfki’nin tanıtımına ayrılan kısmında defalarca vurgulanır, yazarın bu mesele üzerine enine boyuna düşündüğü aşikârdır. Üstelik Rıfki, Güzide gibi ilmî mevzulara kıymet vermez, eğlenmek ve hayattan keyif almak derindedir, şiire meraklıdır ve köşke eğitim görmeye gelmiş bir kızla evlenmeye annesini ikna edebilmenin hayalini kurmaktadır. Nitekim bu konuda Güzide’den yardım isteyecektir. Rıfki’nin da bu özellikleriyle Halide Edip’in zaafı olan, güçsüz erkek karakterlerinin bir ön çalışması olduğu düşünülebilir.

Romandaki diğer karakterler ise Halide Edip’in yaşamından izler taşırlar. Güzide’nin dadısının adı Halide Edip’in dadısıyla aynı ismi taşır: Fikriyâr. Güzide’nin yaşlı halası, Rıfki’nin annesi Zehra Hanım ise veçhinin yumuşaklığı, aşırı dini hassasiyeti, kınalı saçları ve elleri, şefkati ile Halide Edip’in hatıralarında sıkça sözünü ettiği haminesini andırır.

28 Halide, a.g.e, S. 231/29, s.5

29 Halide, a.g.e, S. 233/31, s.5

30 Halide, a.g.e, S. 233/31, s.5

31 Halide, a.g.e, S. 250/48, s.4

32 Halide, a.g.e, S. 238/36, s.9

33 Halide, a.g.e, S. 247/45, s.4

Roman tamamlanmadığı için Halide Edip'in romanın devamı ve sonu konusunda ne tasarladığını elbette bilmiyoruz. Ancak romanın gidişatı bize çingene çocuğunun iyi bir terbiyeden geçerek romandaki deyişle "adam olacağını" işaret etmektedir. Çünkü çingene henüz romanın başında "hami-i müstakbelin şeytanlıktan memnun olmadığını anlayınca kendi kendine ileride fazilet-i mücessime olacağını vaad e[der]."³⁴ Bundan başka daha önce yaşadığı kötü olayları hatırlayarak bütün dünyanın kendilerini niçin medeniyet hizasına sokmaya çalıştığını eskiden anlayamadığını, ancak şimdi durumun bütün bütün başka olduğunu, Güzide'nin ona duvarları kaplayan kitapları okutmayı vadettiğini düşünüp sevinir, kendilerini hor gören bu insanları anlayabilmek, onlardan biri olabilmek istemektedir. Bu düşüncelerin aktarımı en azından çocuğun kaçıp gitmeyeceğini, bu hususta gayret göstereceğini bize önceden haber verir.

Halide Edip'in bir çingene çocuğunun medeni surette eğitilmesi idealiyle başladığı romanı bitirmemesinin sebeplerini bugün bilemiyoruz. Serdar Soydan, bahsettiğimiz yazısında bu tefrikanın devam etmeyişinde siyasal yetkenin etkili olduğunu düşündüğünü ifade eder. Buna bir sebep olarak da dönemde Abdülhamit'in baskıcı tutumunu göstererek o dönemde devlet eliyle yasaklanan romanları örnek gösterir. Bu baskıcı ortam içerisinde Halide Edip'in romanının da muzır bulunmasının çok da ihtimal dışı olmadığını düşündüğünü ifade eder. Bu teorisini de *Hanımlara Mahsus Gazete*'de bu romandan sonra tefrika yayınlanması ve gazetenin bir resimli reklam dergisine dönüşmesi gibi dayanaklarla destekler.³⁵

Bu görüşe katılmak bizce çok mümkün görünmemektedir. Zira oldukça kısa olan ve siyasal kurumlarla alakalı hiç bir ifadenin bulunmadığı, üstelik devlette önemli bir görevde bulunan Edip Bey'in şefkat nişanı sahibi kızının yazdığı bir roman denemesinin siyasal yetkeyi rahatsız edecek bir tarafının olamayacağı aşikârdır. Üstelik toplam 613 sayısı çıkmış olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'de, romanın 271. sayıda bitmesinden sonra da son sayıya kadar çok sayıda roman tefrikası yayınlanmaya devam etmiştir. Üstelik bu tefrikalar yalnız tercüme tefrikalar değildir, P. Fahriye ve Güzide adlı iki hanımın telif roman tefrikaları da gazetede uzun süre yayınlanmıştır.

Kanaatimizce Halide Edip'in tefrikayı yazmaya devam etmemesi kendi tasarrufudur. *Çingene Kızı*'nin tefrikası 1899 yılının 5 Ekim'inde yayınlanmaya başlar. Bu tarih Halide Edip'in Amerikan Koleji'ne ikinci kez başlamasıyla aynı tarihlere rastlar. Kış boyunca süren tefrikanın özellikle son birkaç parçası uzun aralıklarla yayınlanmıştır. Bütün bunlar düşünüldüğünde Halide Edip'in tefrikayı devam ettirecek zaman bulamadığı yahut yazmaya devam ettikçe konuya karşı hevesini kaybettiği sonuçlarına varılabilir. Nitekim Halide Edip, Ruşen Eşref Ünaydın'a verdiği bir röportajda eserlerini bitirdiği anda onlara yabancılaştığını, eserin kendisi için bir kıymeti kalmadığını ve bu tutum yüzünden

34 Halide, a.g.e, S. 251/49, s.4

35 Soydan, a.g.e., s.105

yazılarının epey kısmının kaybolup gittiğini ifade eder.³⁶ Tefrikanın, döneminde bizim tespit edebildiğimiz olumlu-olumsuz herhangi bir tepki almaması da yazarın romanın beğenilmediğini düşünmesine sebep olmuş olabilir. Bize en yakın gelen ihtimale bu durumun Halide Edip'in hatıralarında belirttiği üzere okulun bitmesiyle yaz başında Salih Zeki'den dersler almaya başlamasıyla alakalı olabileceğidir.³⁷ Nitekim *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin 26 Temmuz 1900 tarihli 271. numaralı sayısında tefrikanın son parçası yayınlanır, bundan sonra Halide Edip uzun süre matbuat hayatına uzak kalacaktır.

Şunu da söylemek gerekir ki Halide Edip'in çingenelerin eğitilmesi ve medeni insanlarla bir olması meselesini çok içselleştirdiğini söylemek bizce çok mümkün görünmüyor. Bu bağlamda Ahmet Mithat'ın romanında nihayetinde insan oldukları için eğitilmelerini savunduğu çingeneler için bir yandan da yılışık, murdar, rezil gibi ifadeler kullanması, romanın sonunda ise eğitilmesine rağmen *Çingene Kızı Şems Hikmet*'le evlendirmemiş olması dikkat çekici bir noktadır. Nitekim bir çingene ile evlenmek isteyen Şems Hikmet ile eniştesi Rakım arasındaki münakaşada yazar-anlatıcı, Rakım'ı haklı bulduğunu söylemekten geri durmayacaktır. Halide Edip ise her ne kadar *Güzide*'ye idealist bir bakışla tam tersini söyletmeye çalışsa da çingenelere karşı mesafesini koruyacaktır. Yazarın tutumundan dolayı *Güzide*'nin sevmeye başladığını söylediği küçük kızı okuyucu bir türlü benimseyemez. Zeynep okuyucuya şeytanca bakan, yalan söyleyen, sahtekâr, sefil, maymun gibi bir kız olarak tanıtılır. Bu maymun benzetmesi Halide Edip'in yıllar sonra 1937'de *Yedigün* dergisine yazdığı "Topkapı Nümune Bağları Yolunda: Çingeneler" başlıklı yazıda da çingene bir çocuk için tekrarlanır:

"Birincisi -en uzun boylusu ve yaşlısı- yirmi beş yaşlarında var. Arkasında siyahı yeşil olmuş bir yeldirme, başında kenarı sulu, beyazı krem olmuş bir tülbent başörtü. Yüzü çiçek bozuğu, yanakları çökük. Kucağında buçuk dediğim el kadar bir Çingene yavrusu. Kafası çatkılı, burun deliklerinden iki sümük yolu ağzına iniyor, gözleri bir maymunun yavrusu gibi birbirine bitişik..."³⁸

Bu yolculuk sırasında etrafını saran çingeneleri tasvir eden yazar için çingeneler bir kez daha sefil, çirkin, kara kuru ve bütün bu fiziksel benzetmelerden öte yine içten pazarlıklıdır. Öyle ki yazar, yazının devamında çingenelerin aralarındaki veremli bir çingeneyi öksürerek "havalarını kaçırdığı" için kovduklarını anlatarak yine onların insanî meziyetlerden yoksun oluşlarına dikkat çekecektir.

Edebiyat tarihi araştırmalarının temel problemlerinden biri kuşkusuz henüz yazarlarımızın bibliyografyalarının tam olarak tespit ve tesis edilememiş olmasıdır. Bu durum bugün edebiyat tarihimizin en büyük yazarları kabul edilen isimler için de

36 Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar Ki*. Haz. Necat Birinci ve Nuri Sağlam, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s.112

37 Adıvar, a.g.e., s. 113

38 Halide Edip Adıvar, "Topkapı Nümune Bağları Yolunda Çingeneler". *Yedigün*, S. 224 İstanbul, (23 Haziran 1937), s.6

geçerlidir. Her geçen gün yeni bir vesikanın ortaya çıkması ihtimali, yazarların biyografi ve bibliyografyalarının genişletilebilmesine imkân sağlamaktadır. Örneğin, mektupları yekûn olarak yayınlanmış olan Abdülhak Hâmit'in geçtiğimiz günlerde bilinmeyen iki mektubunun ortaya çıkmasıyla biyografisinde bilinmeyen noktalara ışık tutulmuştur.³⁹ Halide Edip Adivar da edebiyat tarihimizin en üretken kalemlerinden biridir ve bibliyografyası tam olarak tüm yönleriyle hala tesis edilememiştir. Bu bağlamda, *Çingene Kızı* yarım kalmış ve bazı açılardan zayıf bir roman teşebbüsü olsa da romanın özelliklerinin ve yazarın yaşam öyküsündeki ve edebiyat dünyasına adım atışındaki işlevinin tespitinin Halide Edip hakkındaki çalışmalara bir katkı olmasını umut ediyoruz ve bugüne kadar yeni harflerle yayınlanmamış olan bu yarım romanı Halide Edip Adivar'ın külliyyatına ve edebiyat tarihine bir katkı olması amacıyla bu çalışmanın sonuna çeviri yazı olarak da ekliyoruz. Bu roman teşebbüsünün Türk romanının en önemli kurucu isimlerinden biri olan Halide Edip Adivar'ın edebî geleneği içinde önemli bir yerde durduğuna ve çok erken yaşında kaleme aldığı bir eser olmasına rağmen yazarın sonraki eserlerine öncülük ettiğine inanıyoruz. Üstelik edebiyatımızda doğrudan doğruya çingeneleri konu alan ilk edebi eserlerden biri olması eserin kıymetini arttırıyor.

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 1

Çingene Kızı

(Küçük Çingene)⁴⁰

Muharriresi: Halide

Üsküdar'ın dar sokaklarının birinde daima tesadüf edilen o dilenci bugün de çocuğuyla oturmuş geçenlere avuç açıyordu.

Koyu renk bezden yeldirmesini türbe gibi sarılmış kırmızı yemeni yüz örtüsünü mutattan ziyade kapamış idi. Belki de kendisini tozdan muhafaza içindi.

Beş altı yaşlarında tahmin olunan kızı annesinin önüne yatmış, yolculara küçük kirli yüzünü çevirmiş olduğu halde izâ-ı vechiyesini garip surette kımıldatması gayr-i ihtiyârî olarak herkese baş çevirtiyor idi.

Dilenci, yirmi otuz adım ötede uşağına bir şey söylemekte olan temiz giyinmiş bir hanımı gözüne kestirmiş olmalı ki çocuğunu yavaşça itti. Sonra anlaşılmayan birkaç kelime fısıldadı. Çocuk ancak bir maymunda görülebilen bir çeviklikle sıçradı. Topallayarak kendine doğru gelen ilerledi. Ellerini açıp yüzüne şayan-ı merhamet bir kıyafet verdi. Yan gözüyle de hâsıl ettiği tesiri anlamak için hanımın yüzüne bakıyordu. Pek de memnun olmuş olmalı ki pis esmer çehresi zorla getirilen bir elemle tabii bir çingene hiddeti arasında dövüş

39 Bkz. Ali Şükrü Çoruk, "Abdülhak Hâmid'in Mütareke Döneminde Peyâm Gazetesinde Yayınlanan İki Mektubu", *Turkish Studies*, nr. 10/8 (Mart-Mayıs 2015), s.13-22

40 *Hanımlara Mahsus Gazete*, S. 231/29 (23 Eylül 1315 [5 Ekim 1899]), s. 5

ediyordu. Birkaç lokma ekmek için vechini iyi bir oyuncu gibi değiştirmeye mecbur olan bu sefil çocuk beş altı yaşında bile umumi budalaların para vermeleri için nasıl hareket etmek lazım geleceğini biliyordu. Eyvah ki bu defa o küçük sahtekârın tesadüf ettiği çehre isfenkten daha durgun daha celâletli idi. Çingene kendine mahsus edni ferasetiyle bu yeni zengin hanıma tasdik ettirmek için ne yapmak lazım geleceğini bilmediğini anladı. Biraz sonra bütün ikdâmâtının beyhude yere sarf edilmiş olduğunu anlayınca dönecekti. Fakat kendisine ciddiyetle bakan iki iri göz olduğu yere mıhladı. Biçare çocuk bu tecrübesinin pek yeni olduğunu biliyordu. Çünkü şimdiye kadar tesadüf ettiği adamların kimisi tahkirle itmiş, kimisi de kendinin bile istihza ettiği bir belâhetle çingenenin evzâ'na inanarak para vermiş, fazla olarak bir de bu küçük dilencinin ezberlediği duaları yahut fezâilleri hakkında okuduğu uydurma ilahiye dinlemek gibi bir budalalık yapmış idi. Bazen feryatlarının kımıldatmadığı bir genç kadının gülererek 'maşallah güzel

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 2

(Küçük Çingene)⁴¹

gözleriniz var' gibi şeytanca söylediği kelimelerle teveccühünü kazanabilmiş idi.

Bir gün kılıcını sürükleyerek geçen yakışıklı bir zabite sırtarak "o beyim hiç senin gibi sırma bıyıklı bey görmedim" demesiyle zabıt dönerek kendine tam bir çil kuruş vermişti. İşte nazar-i ehemmiyetten dûr tuttuğumuz bu ufak dilenci tab'-ı beşerin zayıf noktalarını pek iyi biliyordu. Hatta kendi kendine gündüz rast geldiği acib adamları düşünüyordu. İkide bir de çingenelerle mukayese eder idi. Her halde hayatın mühim bir sırrını bilen, tabiattan başka bir şeye müttebi' olmayan zeki milletini herkese fâik görmüş idi. O kendi küçük beyninden çıkan hadîslerin koca adamları aldattığını gördükçe ne kadar mağrur olur idi. Bu küçük, büyüdüğü vakit sade dil hatta akıllı adamları bile kendi zekâsının açtığı kapana tutturdukça mahzuz olmak gibi çingenevâri bir huyu ile iftihar edecekti.

Bugün her halde yeşil gözlü hanımda tanımadığı bir kuvvet mevcut olduğunu anladı. Kendini süzen o mukavemet-sûz gözlerin altında adeta asiler gibi ağlamaya, karnının aç olduğunu söylemeye başladı. Fakat bu defaki hareketinde bir doğruluk var idi. Yerlerde yuvarlanan talihin müşkül bir mevkiye koyduğu küçük dilenciye doğru genç hanım eğildi. Yavaşça, benimle gelir misin, dedi. Sonra büyük dilenciye doğru yürüyerek bir şey söyledi. Fakir kadın dualar ederek hanımın verdiği para ile çocuğu almak için ettiği teklifi kabul etti.

Mamafih kendinin hazineler mukabilinde bile ayrılmayacağını, bu dilenci; altının birkaç gün sonra kendisine geleceğini biliyordu. Hatta gözüyle kaşıyla kızına fikrini ifhâm etmekten geri durmadı. Küçük kız velev ki birkaç gün için olsa bile bu zengin hanımla istemeyerek gidiyordu. Ya bu sefillerin heyet-i ictimaiyemize kabul olunmuyor diye hayatları boş olduğuna inanmayalım. Onlar için sahifeleri insan çehresinden mürekkep bir

41 a.g.e, S. 232/30 (30 Eylül 1315 [12 Ekim 1899]), s.5

kitap vardır ki ona çalışırlar. O kitabın bazı sahifelerinin en rakik çizgilerini nazar-ı dikkatten dūr tutmazlar. Küçük çingene ister istemez yeni hanıma refakat etmeye hazırlandı. Hanım uşağa iskeleden bir araba getirmesini emrederek durdu. Birkaç dakika sonra araba geldi.

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 3

(Küçük Çingene) ⁴²

Hanım küçüğü kalın kuvvetli kollarıyla arabaya oturarak kendi de yanına çıktı. Uşağın dilenciye edilen bu muamele hayretini celb etmiş ise de her nasılsa hanımın fevkalade hallerine alışmış bir de küçük hanımın hakimâne bir el kaldırması kendini yerden mahrum edeceğini bildiğinden sükût ediyordu.

Bundan başka bu harikulade mahlûkun herkeste uyandırdığı hürmet, gayr-i ihtiyari yabancıları mütecessis suallerden men ediyordu. Haydi bir çift parlak kara gözün dikkatle teftiş ettiği bu yeni şahsı biz de tetkik edelim. Evvela çehresinden başlayalım. Siyah peçeyi kaldırmış intizamlı kaşları alınının bir kısmını örtmüş idi. Diğer kısmı yüzünün öteki parçalarından daha beyaz daha parlak idi. Derin yeşil gözlerini uzun kirpikleri nîm örttüğü vakit baygın ve güzel olabiliyor idi. Fakat bu hanımın gözleri daima açık, daima bir yere ma'sûf olduğundan ihtimal pek çok adamlar bir kadının gözlerinde mevcut olması lazım gelen o yumuşaklık yerine bu vakar ve ciddiyetin kâim olmasına itiraz ederler. Burnu mükemmel ağzı da büyücek idi. Fakat kırmızı iri dudaklarının boğuntuları sahibinin hiddetlendiği vakit istihzaya yakın mütekebbirâne bir açıklıkla şişmesi herkes için değilse de bazıları için pek yaman bir güzellik demektir. Kıvrıkçana solgun fakat dolgun yanaklarındaki metanet pek azim kavi sahibi bir kadın olduğunu imâ ediyordu. Ya kımıldanmasındaki başkalık... Bu kadın adalı mı idi! Hayır fakat her adım atışında her başını çevirişinde [Lanyer'in] şu kelimelerini düşündürdü: "Haşmetten daha yavaş hareket eder." Her halde bu çehreyi ilk görenler kendilerine şu suali sorarlar. Güzel mi? Çirkin mi? Bazen karar vermek pek

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 4

(Küçük Çingene) ⁴³

müşküldür. Mamafih insan bir kere görünce başını çevireceği yahut pek çabuk unutamayacağı bir çehre olduğunu tayin etmek kolaydır. Bir saat sonra araba Kadıköyünde bir konak önünde durdu. Rengin çiçekleri zarif köşkü saklayan yüksek duvarın orta yerindeki demir kapı açıldı. Henüz tanımakta olduğumuz genç kadın küçük arkadaşıyla indi. Kapıcı da uşak gibi dilenciye görünce az daha haykırarak idi. Fakat nezaketle başını eğen küçük hanım büyük gözlerini kendine çevirince derince nefes alarak önüne baktı. İki tarafı ufak armut ağaçlı çakıl taşı döşenmiş yoldan geçer iken yeni misafirin gözleri fal taşı gibi açıldı. Gıcırdayan sedef gibi beyaz dişlerini göstererek ağaçlara doğru yürüdü.

42 a.g.e., S. 233/31 (7 Teşrin-i Evvel 1315 [19 Ekim 1899]), s. 5

43 a.g.e., S. 235/ 33 (21 Teşrin-i Evvel 1315 [2 Kasım 1899]), s.4

Hanım armut kopararak küçüğe verdi. Sonra kendini takip etmesini eliyle işaret ederek camlı kapıdan konağına girdi. İstikbal için ayakta duran ihtiyar bir çerkes vakarlı hanımı şefkatle kolları arasına alarak beyaz alnını öptü. Küçük hanım dadısına pek müsaadekârâne bulunuyordu. Yanındaki çıplak ayaklı küçüğü göstererek dedi ki:

- Dadıcığım! Kuzum bunu yıkayınız, giydiriniz de bana köşke yollayınız. Az daha unutacaktım. Evvela karnını doyurunuz.
- Peki kızım.
- Halam yukarıda mı?
- Evet!
- Rıfkı?
- O da yukarıda.
- Kuzum dadıcığım, gel beni soy halamı göreceğim.

Konağın küçük odalarının birinde genç kız çarşafını atarak saçlarını düzeltti.

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 5

(Küçük Çingene)⁴⁴

Düz kestane rengindeki saçları biçimli başına sıkıca toplanmış fakat açık alnına yavaşça kayması mermer gibi soğuk olan çehreye bir sevim veriyordu. Sıkı kare esvapları güzel bir endam gösteriyor ve çehresine de fazla bir beyazlık bahşediyordu. Eğer renksizler yarı hasta gibi görünmek istemezlerse siyah giysinler çünkü gözlerin etrafına birer halka yapması tabiidir. Fakat kirpiklerle esvabın ittihâdından husule gelen gölge dostumuzun yeşil gözlerindeki durgunluğu bir derece izale ediliyordu.

Dadı da arkasında olduğu halde çifte merdivenlerden çıktı. Kalın siyah perdeli bir oda önünde durdu. Birden bire ince kaşlarını kaldırarak başını çevirdi. Eli kapı tokmağında olduğu halde arkasındaki kadına dönerek,

- Rıfkı da odasında mı? dedi.
- Evet!
- Peki öyleyse evvela Rıfkı'yı görürüm. Sen aşağı git dadı rica ederim getirdiğim o küçüğe iyi baksınlar, çingenedir diye halam istemezse her ne ise Rıfkı'yı ikna etmeli.

Dadı da ihtimal çingeneyi o da bulundurmamaktan yana hala hanım ile hemfikir idi. Lakin büyüttüğü genç kıza olan muhabbeti onun her kelimesini ihtiyar Çerkese bir kanun hikmetine sokardı. Süt kızına bir daha muhabbetle bakarak çekildi.

44 a.g.e., S. 237/35 (4 Teşrin-i Sâni 1315 [16 Kasım 1899]) s.4

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 6

(Rica)⁴⁵

Genç kız üçüncü kata çıktı. Büyük sofanın orta yerinde sulu boya resimli kemerin pembe perdelerini kaldırarak bir kadın dairesi gibi muattar, açık renk kumaşlarla döşenmiş bir daireye dâhil oldu. Bu daire bir sigara odası, bir yatak, bir tuvalet, bir de yazı odasına benzer diğer bir odadan ibaret idi. Yatak odasıyla tuvalet odasına bu sofaya kapısı açılan koridor vasıtasıyla gidilir. Diğer odalar bu sofa üzerinde olup kapıları da açık idi. Sigara odasında kalın bir ses, "Çeşm-i mahmurun sebeptir nale ü feryadıma" diye mırıldanıyordu. Genç kız kapıdan içeri baktı. Yeğeni kadın olmalı idi. Beyaz pantolona siyah kadife ceket giymiş idi. Eklemli omuzlarına dökülen altın rengindeki bukleleri, uzun sarı bıyıkları, latif mavi gözleri pek cazibeli idi. Biçimli beyaz parmakları arasında sigarasını eziyordu. Yirmi sekiz yaşlarında olan bu gencin harikulade taraveti ancak yirmi dört yaşlarında gösteriyordu. Mamafih harekâtındaki sadelik dünyayı iyice görmüş olduğunu imâ ediyordu. Başını çevirip de odada diğer bir şahıs olduğunu görünce gülerek dedi ki:

– Vay yeğen ne kadar erken döndün. Nasıl sokaklar eğlenceli mi?

– Hayır, hem İstanbul'a gitmedim ne kadar yorulduğum biliyor musun? Seninle ciddi konuşmak istiyorum vaktin var mı?

Genç kız kendini bir kanepenin üstüne atarak sükûtle halazâdesine bakıyordu.

Rıfkı yeğenin yanındaki ufak iskemleye oturarak ellerindeki yüzüklerle oynamaya başladı.

– Haydi bakalım Güzide Hanım seni dinliyorum. Ümit ederim ki beni tekdiretmeyeceksin.

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 7

(Rica)⁴⁶

– Yok canım bugün bir çocukluk ettim bir küçük çingene getirdim. Acaba halam yanımda bulundurmama müsaade eder mi?

– Amma yaptın ha! Anneme söyleme eğlenir dururuz.

– Pek iyi bilmişsin. Hiç halamı aldatacağımı aklın kesiyor mu? Hem ben onu eğlence için almadım terbiye edip adam etmek için.

– Benim aklım çingenenin adam olacağını kesmiyor.

Güzide'nin solgun veçhi kızarmış olduğu halde birden kalktı. Mini mini ellerini masaya dayayarak yeğenini yukarıdan aşağı süzdü. Gözlerini başka türlü bir ziya kaplamış olduğu halde şu kelimeleri söyledi:

45 a.g.e., S. 238/36 (11 Teşrin-i Sâni 1315 [23 Kasım 1899]), s.9

46 a.g.e., S. 241/ 39 (2 Kanun-i Evvel 1315 [14 Aralık 1899]), s.4

– Yanılıyorsun azizim sen çingenelik mayasını bilmezsin onların bize adam olmamaları kendi milletlerini muhafaza etmeleridir.

– Adam bırak sen de şu milliyeti belirsiz adamları.

– Yanılıyorsun, onların milliyeti çoktan tahakkuk etti, Hindistan'dan hicret eden bir kabile olduğunu herkes biliyor. İstersen tarihçelerini yaparak sana vereyim.

– Ay şimdi maksadın nedir? Bu aldığın çingene ile ne yapmak istiyorsun?

– Yanımda kalması için valideden müsaade almanı istiyorum. Sonra tahsil görmüş bir çingenenin nasıl olduğunu anlayacağım.

– Annemden istediğin müsaadeyi almaya çalışırım. Fakat sen de lütfen bana şu himaye edeceğin harikulade kızın ders programını söyle.

– Vaktim olduğu zaman ileride söylerim.

– Kuzum Güzide raks ile musiki dâhil olsun.

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 8

(Rica)⁴⁷

– Sen şimdi beni bırak gideyim sonra bana gelir yemekten sonra halama ne söylemiş olduğunu haber verisin.

Rıfkı Güzide'ye yaklaştı ellerini tutup sıktıktan sonra dedi ki:

– Sana bir şey rica etmek istiyorum. Yani sade kadınların yapabileceği bir şey.

– Peki, benim daireme geldiğin vakit söylersin.

Genç kız halazadesini selamlayarak odadan çıktı. Rıfkı Güzide'nin arkasından bakarak kendi kendine:

– O kadar renksiz olmasa zararsız olacak. Lakin amma da vakarlı oluyor ha. Neyse acaba Zühre için yapar mı?

Saate baktı, dokuzu beş geçiyordu. Saçlarını parmaklarıyla düzelterek annesinin odasına gitmek için ceketini ilikledi, Güzide'nin tereddüt ederek girmediği odaya [kapıyı] yavaşça açarak girdi. Rıfkı'nın bu odaya girerken başka vaktin aksi olarak ayaklarının ucuna basması ve tavriyle gösterdiği hürmet fevkalade burada bulunan ihtiyar kadına umum tarafından adeta mukaddes nazarıyla bakıldığını zannettiriyordu. Rıfkı'nın yavaşça yürüdüğü büyük oda kendi haliyle de bir kutsiyet saçıyordu. Orta yerde gayetle temiz büyük bir halı kar gibi beyaz örtülü erkan minderleri... Uzun bir ayna, minderlerin orta yerinde temiz bir yatak bulunuyordu. Yumuşak yastıklar üzerine uzanan kınalı saçlı muhterem çehreli ihtiyar kadın gözlerini kapamış, tatlı sesiyle bir şeyler söylüyordu. Ayakta duran oğlu kelime-i şahadet getirdiğini bildiğinden hürmetle ellerini kavuşturarak bekledi. Buruşuk alnındaki parlaklık, zayıf çehrede yalnız bir mümin kadında olabilen ruhanî büyüklük,

47 a.g.e, S. 243/41 (16 Kanun-i Evvel 1315 [28 Aralık 1899]), s.5

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 9

(Rica)⁴⁸

içeri doğru çöken ince dudaklarındaki hayretli kımıldanma, saf fakat fersiz kalan mavi gözlerinde ancak âli bir dinin verebileceği o çocukça itimat ve iyilik Rifkî'nin annesini her göreni mübarek bir müslime karşısında olduğuna emniyet ettirirdi. Hala tir tir titreyen bol keten entarisi arakıyyesinin etrafına sarılı yemeni her zaman Rifkî'ya (ennezafetü...) hadis-i şerifini hatırlatırdı. Rifkî her defa olduğu gibi bu kere de annesinin şirin çehresine bakarken hasıl ettiği o muhabbet, ubudiyete yakın bir his hükmünü alarak yanına diz çöktürdü. Zayıf beyaz elini kuvvetli elleri içine alarak yavaşça öptü.

Zehra Hanım gözlerini açtı. Veçhinde hâsıl olan yumuşaklık ve mesudiyet tam oğluna perestîş edercesine bir muhabbet ibraz etmede olduğunu anlatıyordu.

– Latif sesiyle- Bir şey mi istiyorsun yavrum? dedi.

– Anneciğim, yanınıza gelmemi daima bir menfaat için zannetmeseniz iyi olur. Her halde bu defa elçi sıfatıyla geldim. Güzide yolladı.

– Kendi niye gelmedi onun her istediğin, reddediyor muyum?

– Hayır anneciğim, fakat benim daha ziyade nüfuzlu olacağımı tahmin etti.

– Kardeşimin çocuğuna şimdiye dek ettiğim muamele kendinin yanımda oğlum kadar nüfuzlu olduğunu gösterir zannedirdim.

– Hay hay anneciğim belki de dileği pek mühim de cesaretsiz lakin onu gelmekten men etmiştir.

– Öyle ise söyle çocuğum.

Rifkî birdenbire durdu. Bu hususta muvaffak olmak istiyorsa da annesinin red

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 10

(Rica)⁴⁹

edeceğinden korkuyordu. Validesine dönerek gözlerine çocuklara mahsus bir tatlılık verdi. Onun mukavemet edemeyeceği bir tevazuyla:

– Ricamı kabul edeceğinizi vaat eder misiniz? dedi.

Zehra Hanım da her sevmeye müsait kadın gibi her sevdiğine müsaadekâr bulunmak kusuru vardı. Bu halini kendi de bilirdi. Fakat oğlu melek gibi latif gözlerini kendine çevirince her istediğini kabul etmek zafiyetini yapar idi. Yalnız kendinin dince vazife ettiği bir şeyi icrada ümit edilmez bir metanet gösterirdi. Bu akşam oğlunun istirham-ı mütevazianesine eğer mugayyir-i şer'i şerif değilse kabul edeceğini söyledi.

48 a.g.e, S. 245/43 (30 Kanun-i Evvel 1315 [11 Ocak 1900]), s.4

49 a.g.e., S. 246/44 (2 Kanun-i Sâni [18 Ocak 1900]), s.3

Rıfki bir çok mukaddimattan bir çingeneyi evde bulundurmak şer'i şerife mugayyir olmadığını isbata çalıştıktan sonra Güzide'nin fikrini açtı.

Zehra Hanım oğlunun kollarına itina ile doğrularak dedi ki:

– Bak evladım. İhtimal dediğin gibi bir çingeneyi evde bulundurmak şer'i şerife mugayir değildir. Her halde onu bir hocaya danışırım ya ne ise şimdilik madem ki kimsesiz bir fukarayı eve getirmiş varsın dursun. Fakat bunların yümsüz bir millet olduğunu herkes bilir. Eğer evde evlatlık gibi büyüttüğümüz kızın milliyetini halk öğrenirse kıyl u kâli mucib olur. Bir de Rıfkıcığım çingene kadınları pek de sahib-i iffet değildirler. İleride evimde bir kadının münasebetsiz bir hareket edeceğini katiiyen bilsem kızım olsa tard ederim. Güzide şimdilik bunu saklayabilir. Ama söyle de öyle kendi ile bir tutmasın, öyle ya bir müslüman evladı kimsesi belirsiz ileride iş açacak bir yumurcağı tepesine çıkarmasın. Zehra Hanım kapısını Hıristiyan

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 11

(Rica)⁵⁰

Yahudi, çingene her millet fukarasına açtığı halde şu yolda beyan-ı fikr etmesi muvafık mı değil mi bilemeyiz. Dünyayı ihata eden bir fikri de Güzide gibi herkesin ativermesi kabul olamayacağı bedîhîdir. Bize irsen intikal eden bir takım düşüncelerin münasebetsiz olduğunu bildiğimiz halde yine onları silkemeyiz vesselam. Rıfki'ya gelince o bi- taraf kaldı. Ne annesinin çingeneler hakkında velev ki tecrübe ile sabit olsa bile ithamatını kabul ediyor. Ne de Güzide'nin ifratlı himayesini tasvip ediyordu. Şimdilik Güzide'yi memnun etmek için muvakkat olsa bile bu kadar bir müsaade aldığından dolayı memnun oldu. Daima rahata kolaylığa alışan bu genç müşkülattan kaçınıyordu. Bu ana kadar pek ciddi bir şey yapmayarak hayatın hafif kısmını düşünen bu adam acaba ileride hayatla kavga edecek felakete demir bir kalple mukabele edecek mi idi. Kim bilir her halde onu zaman gösterir. Zehra Hanım'ın ikinci namazı vakti geldi. Rıfki annesine abdest alırken su dökmek gibi bir hizmet-i müfthireyi küçükten beri yapmakla bahtiyar olur idi. Bugün de hizmetçi çağırılmayarak leğen ibrik getirdi. Lazım gelen hizmeti gördü. Yatalak annesi namaza başladığı vakit kendi de kapıyı hafifçe kapayarak çıktı.

(Muvaffakiyet)

Sofraya büyük hanım inmediğinden yalnız Rıfki ile Güzide yemek yerlerdi.

Bu akşam iki kişi fazla idi. Biri Rıfki'nın dadısının kızı güzel Zühre ki konakta terbiye edilmek üzere dışarıda gezen annesinin yanından alınmış bir hanım muamelesi ediliyor. Diğeri de Güzide'nin getirdiği küçük çingenedir. Halayıklar bir çingenenin sofraya alınmasına pek çok itiraz ettiler ise de

50 a.g.e., S. 247/45 (13 Kanun-i Sâni 1315 [25 Ocak 1900]), s.4

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 12

(Muvaffakiyet)⁵¹

Güzide'yi pek iyi tanıdıklarından suretâ bir şey göstermediler. Arada sırada yanında kızın tabağına yemek koyup hafif bir sesle sualler sordukça sofracı ile Fikriyar dadı inzârdan geri durmuyorlardı. Güzide zaten az lakırdı söylediği halde bu gece getirdiği kızla meşgul olması sebebiyle Rıfki ile hiç lakırdı edemiyordu.

Rıfki da fena halde kızarak nasıl yemek yemesini bilmeyen Zühre ile konuşuyor ve onu alıştırmaya çalışıyordu. Fazla olarak Zühre'ye okutuyor idi. Her ne kadar hususi bir hocası varsa da evvela sade ulum-ı diniyye okur, haftada iki defa Zehra Hanım'ın yanına çıkarak imtihan edilir idi. Rıfki bir takım ahkâm ezberlemeye mecbur olan genç kıza acıyarak edebiyat okutmaya deruhte etti. Şakirdinin çalışkanlığı onun ikdâmâtına kâfi bir mükafat oldu.

Zühre her güzel kız gibi mini mini ağzını, pembe yanaklarını, çekik kestane renginde gözlerini, nazik endamını, âyinede teftiş edince istikbali oldukça parlak olacağını düşünmüş idi. Fakat Zühre'nin burada Rıfki tarafından uğradığı iltifat başka türlü ümitlere düşürüyor, elinden geldiği kadar onu memnun etmeye çalışıyordu. Hatta halayıklar bile kapı yoldaşlarının kızı diye ilk önce ehemmiyet vermedikleri halde şimdi küçük bey taht-ı himayesine aldı diye başka türlü muamele ediyorlardı. Rıfki Zühre'ye baktığı vakit o bebek gibi güzel çehrenin bir erkeğe fevkalade ilhamlar veremeyeceğini ve büyük fikirler saçmaya muktedir olamayacağını anladı. Fakat bu çehre sahibesi vazife-şinas bir zevce olabilir. Zevcine sadakatli, sakit bir muhabbet verebilirdi.

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 13

(Muvaffakiyet)⁵²

Yemeğe nihayet verildi. Güzide ber-mutad köşküne çekildi. Tabii dadısıyla çingene de gittiler. Rıfki kahve ve sigarasını sofrada içti. Zühre ile birkaç havai lakırdı ettikten sonra muvaffakiyetini dayızadesine söylemek üzere köşke çıktı. Güzide'ye tahsis edilen bu daire iki odalı olup bir kat üzerine mebni idi. Kapıdan içeri girince bir oturma odası karşısında bir kütüphane orta yerin bölmesi geçilince gecelik dairesine dâhil olunur idi. İki oda kendinin biri dadının olup diğer ufak odada çingeneye hazırlanmış idi. Güzide kütüphanenin gazını yaktırmış yazı yazıyor idi. Çingenenin şerefine olarak dadıya da duhul için müsaade edilmişti. Nefti kadifelerle döşenmiş bu karanlık odanın duvarları kitap denilen o cazibeli maddelerle dolu idi. Ayaklı kitaplıklardan başka odada oturulacak yer genç kızın çalıştığı vakit ki yattığı alçak, yumuşak minder, yazıhanesinin önündeki katı arkalı iskemle, resail-i mesnevi ile dolu, uzun masasının yanındaki birkaç sandalye bir de oraya buraya atılan

51 a.g.e., S. 249/47 (3 Şubat 1315 [15 Şubat 1900]), s.6

52 a.g.e., S. 250/48 (10 Şubat 1315 [22 Şubat 1900]), s.4

ufak iskemlelerden ibaret idi. Hele beş altı tablo pek dil-nişindi. Güzide o gül ağacından nazik yazıhanesinde mektup yazarken ufak elinin çabuk hareketini yeğeni kapıda durmuş olduğu halde bakıyor idi. Dik yakalı, bol krem akşamlik entarisini ayağının yanında oturan ufak kıza baktıkça yanaklarında hâsıl olan belli belirsiz pembelik bütün bütün değiştirmiş idi. Dadiya müsaade-i mahsusa olmak üzere kendi yer minderini getirtilmiş idi. Zavallı ihtiyar habire küçük kıza İslamiyet'in şartını öğretiyor idi. Burada en şayan-ı temaşa belki çingenenin zeki

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 14

(Muvaffakiyet)⁵³

vechi idi. Temizcene yıkamışlar başını pek de temizleyemediklerinden saçlarını kısaca kesmişlerdi. Küçük halayıklardan birinin pembe entarisini giymiş esmer ellerini koltuğunun altına koymuş, her gördüğü şeyden mütelezziz oluyor idi. Her yere bakışında parlak küre gözlerine bir anlayışlık geliyor idi. Duvarları serapa kaplayan o bilmecelere baktıkça yüzünde mütecessishane fakat oldukça alemde tetkik edilecek çok şey olduğundan dolayı sevinçli bir his, kırmızı dudaklarında kanaatkârane bir tebessüm husule geliyor idi. Bu üçünün teşkil ettiği güzel tabloya Rıfkı birkaç dakika kadar baktı. Sonra kendini gören dadiya parmağıyla sükût işareti yaparak içeri girdi. Masanın yanındaki sandalyeye oturarak arkası dönük olan yeğenin küçük kıza beyinlerinde cereyan eden mükâlemeyi dinledi.

- Evin nerede?
- Selamsızda ufak bir kulübemiz vardır.
- Kaç yaşındasın?
- Dokuz yaşında.
- Daima dilenir misin?
- Burada bulunduğumuz vakit?
- Hani Selamsız'da otururdunuz?

Çingene sırtıttı, küçük gözlerindeki şeytanlık dünyayı Güzide'den iyi bildiğini anlatıyordu.

Güzide küçük kızın yalan söylediğine dikkat edince kaşlarını çattı. Dadi da yalan söylemek elli dört farza mugayir olduğunu anlatıyordu. Çingenenin hami-i müstakbelin şeytanlıktan memnun olmadığını anlayınca kendi kendine ileride fazilet-i mücessime olacağını vaad etti. Kalın bir ses Güzide'ye hitaben:

- Çingenenin faziletini sulu bulduk galiba yeğen? dedi.

53 a.g.e., S. 251/49 (17 Şubat 1315 [1 Mart 1900]), s.4

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 15

(Muvaffakiyet)⁵⁴

Güzide başkalarına benzemediğini burada anlattı. Kendine mahsus muhabbetiyle döndü. Mahzunane olduğu kadar vakurâne dedi ki:

– Rıfki eğer onun gibi olmuş olsan acaba ne yapmaz idin? Melek gibi bir valide ile iyi dostlara malik olduğun halde türlü müşkülata tesadüf ediyorsun. Bu zekayı görüyor musun? (Elini küçüğün siyah, kıvrıkcık saçlarının arasına koydu.) İşte bunu tetkik edip de yalnız insanın bir takım kavaide itaatle rahat olabileceğini anlar.

Çingeneye dönerek:

- Adın ne küçük?
- Zeynep.

Rıfki Zeynep'i çağırdı. İyice başını yüzünü teftiş ederek dedi ki:

– İleride fevkalade güzel bir kız olacak. Güzel bir kadının çok bilmesi de lazım değil çünkü büyük akıllı olacağını tebşir ederim yeğen. Fakat ensiz alnı, yan bakışı hûb-rû bir kadın olacağını tahmin ettiriyor. Pek boylu olmayacak. Endamı zararsız, kollar ayaklar raksa müsait, oldukça da edalı. Bu kız ne düşünüyor bilmiyor musun? Seni herhalde herkes gibi anlayamıyor. Fakat hepimizi aldatmak için ne yapmak lazım gelir ise onu yapacak sade seni değil.

Rıfki yavaşça çingeneyi itti. Familya efradını dindar-ali görmeye alışmış olduğundan kendine yakın bir kadının velev ki bir çocuk olsa bile şayan-ı hürmet olmayacağını düşününce titredi. Zeynep kendini tetkik ederken Rıfki'nin

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 16

(Muvaffakiyet)⁵⁵

gösterdiği dikkat çingeneye benzer. Bir de istikbali söylemesinden onu da bir çingene zannetti. Başını kaldırarak

- Sen de bizden misin? dedi.
- Rıfki, - Allah esirgesin niye sordun?
- Benim annem de ti böyle söylerdi.

Bu hepsinin kahkahasını mucib oldu. Bazı öyle hafif sade-dil adamların sarıldıkları şey pek calib-i ümit olabilir. Hatta Güzide de halazadesinin bu gece tab'-ı beşeri tahlilde gösterdiği maharete şaştı. Başını ellerinin içine alarak hafifçe içini çekti. Kendinin bir kusuru var idi o da

54 a.g.e., S. 252/50 (24 Şubat 1315 [8 Mart 1900]), s.6

55 a.g.e., S. 256/54 (23 Mart 1316 [5 Nisan 1900]), s.5

zekaya fazla muhabbet göstermesi idi. Ah ona işte istediğinden daha fatîn birini göndermiş idi. Zeynep'in dikkatli bakan küre gözleri Güzide'ye istikbalde hüzn-aver hakayık öğreteceğini nefretle bükülen küçük dudaklar pek çok suallerine cevap vereceğini anlatıyor idi.

İşte bu mahluk ki kendinin herkese mektûm olan efkarını açacak. Güzide şimdiye kadar adil olmak için bir çok zan ve itikatlarını kesmedeki müşkülata galebe çaldığına memnun oldu. İleride kendini anlayacak bu çocuğa lekesiz bir kalp göstermek istiyordu. Çünkü bu küçüğü adeta sevmeye başlamıştı. Halasının ne cevap verdiğini daha sormadığını hatırlayınca endişe ile Rıfki'ya dönerek:

– Halamdan ne haber? Dedi.

Rıfki – Muvaffak oldum. Bir takım sade şeraitten sonra küçük çingeneyi alıkoyabileceksin.

– Teşekkür ederim.

Dadı Zeynep'i getir. Rıfki sen de benden beklediğin hizmeti söyle?

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 17

(Rıfki'nın Teklifi)⁵⁶

Güzide Rıfki ile yalnız kalınca ayağa kalktı. Ellerini göğsü üzerine koyarak yeğeninini söyleyeceği şeyi dinlemeye hazır bulundu. Rıfki ise mümkün mertebe işi uzatmak için sandalyesi üzerinde kımıldanıyordu. Nihayet Güzide'nin ciddiyetini görünce lafa başladı.

– Güzide! Bu maişetle artık eğlenmiyorum hayatımda bir değişiklik istiyorum. Evlenmek nasıl olur acaba?

Güzide – Senin için görücü mü gezelim?

Rıfki – Hayır ben tanımadığım bir kadını alamam zevcem beni muhakkak sevmeli. Hiç görmeden alacağımız kadın ya benden nefret eder ise.

Güzide – Öyle tanıdığın bir kadın var mı?

Rıfki – Var hem de senin tanıdığın bir kız.

Güzide – Benim de mi tanıdığın? Şu yeni köşkte olmasın?

Rıfki – Hayır evimizde.

Güzide halazadesinin halayıklardan birini almak arzusunda olduğunu zannederken peyçe parlak olan bir acemiyi tahmin etti.

Güzide – Azizim sen böyle dil bilmez bir kadın ile imtizac edebilir misin, validen bir Türk kızı aldığını arzu eder.

Rıfki – Bu da Türk. Hala bulamadın mı? Zühre. Ne kadar nazik bir kız olduğunu bilirsin beni sevmeye de müstaid, kendine gösterdiğim iltifat ona bende ciddi bir şey me'mul

56 a.g.e., S. 257/55 (6 Nisan 1316 [19 Nisan 1900]), s.4

etmek hakkını verir, hasılı bu kız beni bahtiyar edecek. Senin validemin yanında ondan bahsederek gözüne sokmaya çalışmanı rica edeceğim. Çünkü bir kadını ancak yine bir kadın medh edebilir.

Güzide – Rıfkı tahmîl ettiğin vazifenin ne kadar zor olduğunu biliyor musun?

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 18

(Rıfkı'nın Teklifi)⁵⁷

Güzide – Annen halayık aldığına müsaade eder de Zühre'yi gelin diye kabul etmez. Senin için pek parlak bir istikbal düşünüyor, pek asil pek zengin bir kız aldığıni istiyor. Hem de ona bu yolda hak veririm.

Rıfkı – Ben tahsilin bu gibi efkâra netice verdiğini zannediyordum, sade talimi altüst edecek mağrur bir kıza Zühre tercih edilmez mi?

Güzide – Zühre'yi almaya itiraz etmiyorum asil bir kadının tabii olan düşüncelerini söylüyorum, her halde annenin yanında bütün nüfuzumu sarf ederim. Neticesinin değişmediğini görünce bir gün müsaade eder. Bir de itirazının mugâyir-i şer'i şerif olduğunu anlatmalı.

Rıfkı – Muvaffakiyetinden eminim, Zühre de ben de sana minnettar oluruz. Kendine bir şey söylemedim ya. Gözlerin küçüldü, uykun var, Allah rahatlık versin yeğen. Her defasında bana haber verirsin değil mi?

(Çingenenin Yeni Odası)

Dadı Zeynep'i soyduktan sonra kandili yakarak kapıyı kapayıp çekti. Zeynep ihtiyar kadının ayak seslerinin uzaklaştığını dinledikten sonra yataktan aşağı atladı. Etrafı teftiş eden iri gözlerinde mahpuslara mahsus bir vahşet var idi. Ayaklarının yumuşak halı üstünde ses çıkarmadığını hissedince gezinmeye başladı. Evvela küçük yatağı muayene etti. Sonra tuvalet masasını, gümüş aynayı, esvap dolabını geniş kanepayı gözden geçirdi. Vechini gösteren aynayı tabii buluyorsa da keten çarşaflığı muntazam yatağa, kalın cibinliğe bakınca dudaklarını büküyordu. Hele odanın tavanı bütün bütün kasvet-efza gözünün önüne gökyüzünün kucakladığı karanlık bir evde

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 19

(Çingenenin Yeni Odası)⁵⁸

geldi. Orada pis küçük bir çadırın içinde demir aletlerle işleyen yırtık esvaplı, yanık çökük yüzü kalbine maskelik hizmeti ifâ eden düz siyah saçlı bir adamı düşündü. Bu adam

57 a.g.e., S. 265/63 (1 Haziran 1316 [14 Haziran 1900]), s.5

58 a.g.e., S. 267/65 (15 Haziran 1316 [28 Haziran 1900]), s.5

kendini ekseri tekme ile çadırdan kovar idi. Açık yerde semanın kandilleri onun hissine iştirak ederler idi. Bazen de adını bilmediği siyah bir örtü bu kandilleri söndürür idi. O vakit bu kandillerin sahibi de babası gibi idare yapmak için ışıkları erken söndürdüğüne nazaran pek zengin bir zat olmadığını zanneder idi. Koca Şekspir'in (sema ekonomi yapıyor) kelimelerini bu küçük altı yaşında iken düşünmüş idi. Ekseri çadırdaki ateş yakan uzun saçlı bir kadın fal torbası içinde buna kahve şekeri getirir idi. Sonra ateşin etrafına birkaç kadın o vahşi çehreli adamla oturarak mırıldanırlar idi. Bazen mırıltıları tehdit-âmiz bir gürültü olur idi. Birçok defa gündüz fal bakan kadının gördüğü tahkirat, ya o fena bakışlı adamın yediği dayak hakkında mübaheseler yapılır idi. Bu kız pek küçük iken bile çingenelerin herkesin tahkiratına hedef olunmuş bir millet olduğunu biliyor idi. Bazen falcı ile iskaracının fazla torbalarını taşıyarak büyük bir caddeye iner idi İşte o vakit birtakım adamların çırpınarak kadınlara terbiyesiz muamelelerini, annesinin yani falcının para kazanmak için söylediği garip şarkıları yahut bir keçecinin kendilerini görünce yüzünde hâsıl olan adeta öğrenmeye yakın nefreti unutmaz idi. Bu familya hakkında en son hatırladığı şey bir gün çadırın önünde babasının yediği şiddetli bir dayaktı. Onu hiç unutmadı. Gaddar yüzlü şişman birinin

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'NİN TEFRİKASI 20

(Çingenenin Yeni Odası)⁵⁹

savurduğu sopalar fena bir gürültü ile babasının arkasına iniyor idi. Çingene ellerini kavuşturmuş olduğu halde dövenin "sen çaldın çıkar saatimi" demesine karşı sükunetle duruyor idi. Iskaracı ile falcı çadırın önünde durmuş oldukları halde gözlerindeki o bakış hiç unutulmaz idi. Nihayet babasının başı yarıldığını, iskaracının maşa ile şişman herife hücum etmesini, sonra birçok halk toplanarak çadırlarının yıkıldığını bir torba arasından altın saati çıkardıklarını biliyor idi. Kırmızı kuşaklı bir Arnavut'un "bu her gün fırınımdan ekme çalarıldı" demesi galeyan-ı hiddetle birbirini iten bir küme insanın haykırımları arasında kayboldu. İşte bu kalabalıkta başından kanlar akan, herkes tarafından bir yumruk yiyen fakat gözlerindeki vahşet tezayüd ettikçe siyah tehlikeli yüzü fevkâlade metanet kesbetmekte olan babasıyla beraber polislerin sürüklediği iskaracı ile falcının büyük bir demir kapıdan içeri girmelerini gözünün önüne getirdi. İşte bu vaka ebeveynini hırsızlığa sevk eden harekât-ı âlemi, sonra onlara edilen haksızlığı her çingenenin çekmeye mecbur olduğunu anlamış idi. O vakit kendi kendine âlemin bunları yalnızca vahşetlerine bırakmayıp da o menhus medeniyetlerine sokmaya niçin çalıştıklarına bir mana veremez idi. Bir zaman sonra bu dilenci alt oldu. Hissiyata müsaid bulunmayan bir halkı aldatmakla bahtiyar olur idi. Şimdi mevki bütün bütün başka. Duvarları kaplayan kitapları Güzide ona okutacağını vadetmiş idi. İçindeki sevinç vaktini dilgîr etmekle geçireceği bir halkı anlayacağını aklı kesmesinden mütevellit idi. Oh birkaç sene daha bakalım başından kanlar akan o vahşi yüzlü adamın intikamı alınacak. Pencereye yaklaşarak..

59 a.g.e., S.271/69 (13 Temmuz 1316 [26 Temmuz 1900]), s.4

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Halide Edip, *Mor Salkımlı Ev*, Yeni Matbaa, İstanbul 1963.
- ADIVAR, Halide Edip, "Topkapı Nümune Bağları Yolunda Çingeneler", *Yedigün*, S. 224 (23 Haziran 1937), s. 6.
- Ahmet Mithat Efendi, *Çingene*, Sel Yayınları, İstanbul 2009.
- Ahmet Mithat Efendi, "Muharrerât-ı Osmaniyye'ye Bir Lâhika", *Hanımlara Mahsus Gazete* S.134 (16 Teşrin-i Evvel 1313), İstanbul, s.5
- ÇALIŞLAR, İpek, *Halide Edib, Biyografisine Sığmayan Kadın*, Everest Yayınları, İstanbul, 2010.
- ENGİNÜN, İnci, *Halide Edip Adıvar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- ERDEN, Fethi, "Halide Edib Hanım'ın Bilinmeyen veya Az Bilinen Tarafları ve Türk Ocağı İle İlgili Hatıraları" *Türk Yurdu*, S. 305-306 (Kasım 1964), Cilt.3, Yıl 52, s.17.
- Halide, *Çingene Kızı*, *Hanımlara Mahsus Gazete* S. 231/29- 271/69 (23 Eylül 1315- 13 Temmuz 1316), İstanbul
- Mahmut Esad, "Kerime-i Maneviyemiz Kıymetli Halide Hanımefendiye". *Hanımlara Mahsus Gazete*, S. 134 (16 Teşrin-i Evvel 1313), İstanbul, s.5.
- SOYDAN, Serdar, "Çingene Kızı Halide Edip Adıvar'ın Bilinmeyen İlk Eseri mi?", *Notos Öykü* 14 (Şubat-Mart 2009), İstanbul, s.101-105
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, *Diyorlar Ki*, Haz. Necat Birinci ve Nuri Sağlam, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.